

Arjen vastavoimat

Arjesta tekstiiliteoksi elokuvateorian keinoilla

Tiivistelmä

Tekijä(t) Toivonen, Sirpa	Julkaisun laji Opinnäytetyö, YAMK	Valmistumisaika 2021
	Sivumäärä 35	
Työn nimi Arjen vastavoimat Arjesta tekstiiliteoksiksi elokuvateorian keinoilla		
Tutkinto Kuvataiteilija (YAMK)		
Toimeksiantajan nimi, titteli ja organisaatio LAB-ammattikorkeakoulu		
Tiivistelmä <p>Tässä kuvataiteen YAMK opinnäytteessä Sirpa Toivosen lähtökohtana oli löytää uusi lähestymistapa tekstiilitaiteen tekemiseen elokuvien lavasteen- ja nukenrakennusprojektien sekä osallistavan taiteen lastenkulttuurihankkeiden lisäksi.</p> <p>Toivonen työsti tekstiiliteoksia, joiden materiaaleina olivat arjen tekstiilit ja esineet. Teokset saivat alkunsa arjen havainnoinnista kotiarjen keskellä eläen. Havainnoinnin lisäksi hän keräsi tietoa arkea ja tekstiilitaidetta käsittelevästä kirjallisuudesta. Arjen ajallisten, materiaaalisten ja sukupolvien välisen jännitteiden kautta hän löysi työskentelyyn humoristisen leikillisiä arjen vastavoimia.</p> <p>Opinnäytteeseen kuuluu viisi teosta: Saako jo tulla sisään (2021), Lomamatka (2021), Suortuva (2021), Saumat (2021) ja Nopeaa arkiruokaa (2021). Teoksissa jotakin on jo tapahtunut tai jotakin on tapahtumassa. Opinnäytteen lopputuloksena Toivonen yhdistää elokuvateorian konfliktin käsitteen ja tekstiiliteosten työstämisen toisiinsa.</p>		
Asiasanat tekstiilitaide, arki, konflikti		

Abstract

Author(s) Toivonen, Sirpa	Type of Publication Master's Thesis, UAS	Published 2021
	Number of Pages 35	
Title of Publication The Counterforce of Everyday Life -Using Film Theory as A Tool To Make Textile Art Out Of Everyday Life		
Name of Degree Master's Degree Programme in Fine Arts (UAS)		
Name, title and organization of the client LAB University of Applied Sciences		
Abstract <p>In this Master of Fine Arts Thesis Sirpa Toivonen's objective was to develop a new approach to the process of making textile art. Previously she has utilized different textile techniques in set construction and puppet making projects for film and in socially engaged art projects for children.</p> <p>Toivonen created textile sculptures using everyday textiles and objects as her material. Her artwork was initiated by observations of everyday life at home. She also gathered information from books covering the subjects of everyday life and textile art. Through temporal, material and generational tensions she found the subject matter for her artworks: the humouristic and playful counterforces of everyday life.</p> <p>The Master of Fine Arts Thesis consist of five textile art pieces: May I Come In? (2021), A Vacation (2021), The Curls (2021), The Tiles (2021) and Fast Cooking (2021). The artworks depict that something has just happened or is about to happen. In conclusion this Master of Fine Arts Thesis produced five finished textile art pieces, but also gave Toivonen an idea to combine the concept of conflict in film theory to the makingof textile art.</p>		
Keywords textile art, everyday life, conflict		

Sisällys

1	Johdanto.....	1
2	Konflikti.....	2
3	Arki taiteellisen työskentelyn välineenä.....	5
3.1	Velvollisuudet arjessa.....	7
3.2	Leikkisyys arjen havainnoinnissa.....	8
4	Arjen materiaalit.....	10
5	Hiljainen tieto.....	14
6	Arki tekstiilitaiteilijoiden tulkitsemana.....	16
7	Opinnäyteteosten taustaa arjen näkökulmasta.....	18
7.1	Arjen muistot.....	19
7.2	Arjen tarpeet ja rutiinit: ruoka.....	22
7.3	Arjen tarpeet: siivous.....	25
7.4	Arjen vastakohtana loma.....	30
8	Päätelmät ja pohdinta.....	33
	Lähteet.....	34

Liitteet

Liite 1. Teoskuvat tekstiilitaiteilijoilta Liisa Hietanen, Kaarina Kaikkonen ja Anu Tuominen

1 Johdanto

Tekstiilitaiteen teos rakentuu toisteisesti pisto pistolta, silmukka silmukalta, kuten rutiinien täyttämä eletty arki. Nykytekstiilitaiteessa materiaali voi olla mitä tahansa langanpätkästä autonrenkaaseen tai kankaanpalasta peltitynnyriin. Praktiikassani kaikki arjen esineet ja arkimateriaalit ovat potentiaalisia alkuja sekä teosmateriaalina että idean kehkeytymiselle. Valitsen työskentelyyni päämateriaaliksi tekstiilin, jota olen aiemmin käyttänyt osallistavan taiteen projekteissa ja elokuvanukkien ja -lavasteiden teosmateriaalina. Tekstiilitaiteen historia osana nykytaidetta on tuoretta.

Opinnäyteteostoni teemana on kotiarki. Työskentely ja havainnointi kotiarjen keskellä paljastaa arjen rikkaaksi aihekentäksi, jota voi lähestyä monella tapaa. Opinnäytetyöskentelyyn liittyvissä teoskriitikeissä nousee esiin teostoni narratiivisuus ja narratiivisuuden kautta alan pohtia elokuvateoriaa osana prosessiani. Kun osa kotiarjen teemaan sopivia teoksia ja teosluonnoksia on prosessissani valmiina, tarkennan vielä elokuvateoriasta rajaukseksi konfliktin käsitteen.

Lähden opinnäytteessäni selvittämään kysymystä, voiko kotiarjesta toteuttaa tekstiiliteoksia elokuvateoriaan pohjaavaa konflikti- eli vastavoimateoriaa hyödyntäen. Tutkimustani motivoi halu löytää uusi suunta omaan taiteelliseen praktiikkaan. Tekemäni havainnot taiteenlajien rajojen ylittämisestä voivat rohkaista myös muita avaamaan työskentelynsä uusille lähestymistavoille ja tätä kautta uusiutumaan tai kehittymään kuvataiteilijan ammatissa.

Kirjallisina lähteinä käytän tekstiilitaidetta, arkea ja elokuvaa käsittelevää kirjallisuutta. Lähteinäni ovat muun muassa Leena Lukkarisen väitöskirjaa Kierrätysmateriaalien käyttö nykytekstiilitaiteessa (2008), Minna Haverin tekstiilitaidetta käsittelevä teos Pehmeä taide (2016), Ossi Naukkarisen teos Arjen estetiikka (2011) ja Kjell Sundstedtin teos Kirjoita elokuvaksi (2009). Aiempaa tutkimusta tekstiilitaiteen ja elokuvateorian konfliktikäsitteen yhdistämisestä ei ole.

Seuraavaksi avaan luvussa 2 elokuvateorian konfliktin käsitteen. Konfliktin käsittelyn jälkeen luvussa 3 aiheenani on arki taiteellisen työskentelyn välineenä. Luvun 4 alakuvuissa 1 ja 2 käsittelen velvollisuudet arjessa ja leikkisyyden arjen havainnoinnissa. Luku 5 käsittelee arjen materiaaleja, joista lähemmin tarkastelen alaluvuissa arjen tekstiilejä ja esineitä. Luvussa 6 avaan tekstiilitekniikoihin ja arkeen liittyvää hiljaista tietoa ja luvun 7 sisältönä on tekstiilitaidetta ja arkea yhdistävät taiteilijat. Lopuksi pohdin opinnäytetyön taustaa ja teoksiani arjen näkökulmasta luvussa 8. Käsittelen sen alaluvuissa ensin arjen muistot ja tarpeet, sitten rutiineista ruoan ja siivouksen ja vielä lopuksi arjen vastakohtana loman. Opinnäytteeni päättyy päätelmiin ja pohdintaan luvussa 9.

2 Konflikti

Opinnäytteessäni en tarkoita konfliktin käsitteellä arkielämän konflikteja, kuten perheriitoja, vaikka teosteni aiheena on arki. Uutisissa konflikteilla tarkoitetaan yleensä sotia ja kriisejä. Konflikti voidaan määritellä vastakkainasetteluksi, ristiriidaksi tai selkkaukseksi. Se on käänös latinankielisestä sanasta *conflictus*, joka tarkoittaa yhteentörmäystä (Tieteen termipankki 2014). Teosteni aiheeksi valitsemani arki on jo itsessään konflikteilla latautunut. Arjessa puuroutuvat niin sukupuolten, sukupolvien kuin tehtyjen ja tekemättömien tekojen kerrostumat.

Elokuvan teoriassa konfliktilla on kuitenkin oma erityinen merkityksensä. Tutkinnallisena lähestymistapanani käytän opinnäytteessäni nimenomaa elokuvateorian konfliktin käsitettä, jonka avaamiseksi tässä luvussa, ennen kuin käsittelen arjen erilaisia muuttujia velvollisuuksista lomaan opinnäytteeni seuraavissa luvuissa.

Elokuvassa konflikti kuvaa usein ristiriitaa, johon elokuvan tarinassa etsitään ratkaisua. Perinteisenä elokuvan kerronnallisena konfliktiasetelmana käytetään kelmin ja sankarin eli henkilöiden välistä ristiriita- tai vastavoimatilannetta. Konflikti voi olla myös henkilön ja yhteiskunnan välinen, henkilön ja kohtalon välinen tai pelkästään henkilön itsensä sisäinen jännite (Tieteen termipankki 2014). Arjessa sisäinen jännite voisi olla esimerkiksi halu syödä jälkiruoka ennen pääruokaa, mutta muun perheen läsnäolo toimii vastavoimana ja estää halun toteuttamisen, jolloin elokuvan kielellä sanallistettuna intohimon ja esimerkillisyyden vastavoimat kohtaavat.

Konfliktin määrittelyä tekstiiliteoksen lähtökohtana voi hyödyntää teosidean kannattelussa idean jyväsestä valmiiksi teokseksi. Hyvässä elokuvakäsikirjoituksessa on huumoria ja rakautta tarinan henkilöahmoja kohtaan, riippumatta henkilöiden hyvyydestä tai pahuudesta (Sundsted 2009, 126). Konfliktin käsitettä sovellettaessa tekstiiliteokseen olisi teoksessa yhtä lailla hyvä olla hyvän ja pahan vastavoimia, jotta teoksesta tulee monitasoinen ja katsojaa kiinnostava.

Erityisesti omaan taiteellisen työskentelyn taustaani liittyvässä animaatioelokuvassa keskeinen henkilö voi olla ihminen, eläin, kasvi tai esine. Elokuvailmaisuuksiin vertautuen tulkitsemisen, että tekstiiliveistos itsessään tai jokin sen osa voi kuvata henkilöä eli ihmistä, eläintä, kasvia tai esinettä, johon kotiarjen aiheestani konflikti kohdentuu tai jossa konflikti ilmenee. Tekstiiliteokseni ovat muodoltaan arjen esineitä tai arkeen viittaavia esineitä, mutta samalla ne ovat kotiarjen ja kotiarjessa esiintyvien konfliktien tulkintoja. Teoksissani kotiarki ja arkiesine ovat myös henkilöitä, pääosan ja sivuosan esittäjiä.

Konfliktiin liittyy jännite, minkä ajatellaan lisäävän teoksen ilmaisuvoimaa. Jännite on samankaltaista kuin liike, sillä sitä ei kuvata tasaisesti vaan tihentyen ja välillä sitä ei ole lainkaan. Tekstiiliteoksessa konflikti on ilmaistava eri keinoin kuin elokuvassa. Elokuvailmaisussa visuaalisen kerronnan lisäksi käytetään lukuisia muita kerrontaa vahvistavia keinoja, kuten musiikkia, äänitehosteita, kuvakulmia ja -kokoja vaihteluineen, kameraliikkeitä, replikointia sekä näyttelijöiden eleitä, ilmeitä ja reaktiota.

Tekstiiliteokseen voisi lisätä elokuvan tehokeinoja, kuten ääntä, mutta omat tekstiiliteokseni ovat hiljaisia ja vailla muitakaan elokuvailmaisussa käytettäviä tehosteita. Ainoat keinot konfliktin ilmaisuun tulevat visuaalisista ratkaisuista, kuten teoksen muodosta, väristä ja materiaalista. Muiden keinojen puuttuessa teosten nimeäminen noussee myös tärkeään osaan konfliktin osoittamiseksi. Teoksissani jännitteen ja vastavoimien ilmaisuun käytän keinoja, jotka luovat vaikutelmaa siitä, että jotakin on jo tapahtunut tai jotakin on tapahtumassa.

Elokuvassa konfliktin tarkoitus on ohjata tarinan suuntaa ja pitää katsojan mielenkiintoa yllä. Ihmisten elämässä tai elokuvassa ei yleensä ole vain yhtä pääkonfliktia. Yhden pääkonfliktin varaan jätetty elokuva on helposti latteaa tai yksinkertaisen tylsää. Sivukonflikteilla pyritään rakentamaan lisää merkityksiä ja kerroksellisuutta tarinaan. (Sundsted 2009, 140–141.) Myös tekstiiliveistoksessa olisi hyvä olla eritasoisia konflikteja, jotta teos saa tarttumapintaa katsojastaan ja teoksesta avautuu erilaisia tulkinnan mahdollisuuksia. Yhtä lailla kuin hyvä elokuva tekee mieli katsoa monta kertaa uudestaan ja löytää siitä uusia tulkintoja, onnistuessaan tekstiiliveistos voisi toimia samoin. Katsoja palaa katsomaan teosta uudelleen, sillä teos ei anna itsestään kaikkea kertavilkaisulla.

Elokuvassa pääkonflikti esitetään usein tarinan alkuvaiheessa ja se syventyy tarinan edetessä (Sundsted 2009, 126). Tekstiiliteoksessa elokuvateorian kautta tulkittuna pääkonflikti on ensimmäinen teoksessa havaittavissa oleva konflikti, joka syvenee tai jopa kääntää selkänsä teosta tarkastellessa. Katsoja löytää teoksesta vielä syventäviä sivukonflikteja omaan kokemus- ja tietopohjaansa vertautuen. Konfliktit voivat avata uusia tulkintoja, kun katse siirretään yhdestä teoksesta useampaan samaa teemaa peilaavaan teokseen. Ryhmänäyttelyssä, kuten opinnäytinäyttely on, myös muiden taiteilijoiden teokset peilautuvat toisiinsa ja synnyttävät uusia ajatustenjuoksua teosten tulkitsemiseen.

Tekstiiliteoksessa on parhaimmillaan edustettuna taiteilijan tekijyys, kertoisuus ja toiminta siitä maailmasta, jota esine kuvaa. Esine ei ole vain esineen muodon tulkintaa tai todellisuuden toistamista sellaisena kuin todellisuus näyttäytyy, vaan tekijänä pyrin rakentamaan siihen tarinan kuten elokuvantekijä rakentaa sen elokuvaansa. Konflikti voi ulottua kaikkiin esineen kuvaamiin kerroksiin tekijyydestä esineen kuvaamaan maailmaan.

Yleisesti ajateltuna kotiarjen peruskonfliktit ovat sukupuoleen sidottuja ja liittyvät usein esimerkiksi kotitöiden jakamiseen. Omassa prosessissani tarkoitukseni ei ole ottaa kantaa esimerkiksi tasa-arvokeskusteluun. Olen kuitenkin tietoinen, että arki aiheena on niin latautunut, etteivät teokseni voi olla täysin turvassa sellaisilta tulkinnoilta, joita itse en ole tarkoituksella esiin nostamassa. Teosteni tulkinnassa kotiarki näyttäytyy ihmiselle merkityksinä ja nähtyihin merkityksiin vaikuttaa kokijan oma tausta.

Totesin heti ensimmäisessä kappaleessa konfliktista kirjoittaessani, että arki aiheena on konflikteilla latautunut. Arkeen liittyvät rutiinit, toisteisuus, ajallinen taso sekä sukupuolien ja -polvien välisyys sisältävät runsaan materiaalin konfliktien avulla tulkittavaksi. Opinnäytetyön teoksissani esittämiäni arkitapahtumia konfliktin avulla tulkittuina ovat: hiukset tukkivat viemärin, koti homehtuu, ruoka palaa uunissa, loputtoman arkityön rutiinit ilman lomaa, lumikokkareet pilaavat leikit ja siivoamisen loputtomuus. Teoksissa kuvaan konflikteja, kuten: epävarmuus vastaan luottamus, epätoivo vastaan toivo ja epäonnistuminen vastaan onnistuminen. Näihin pääkonflikteihin sidottuja sivukonflikteja avaan myöhemmin teoksia käsittelevissä luvuissa.

3 Arki taiteellisen työskentelyn välineenä

Tiskatessa kehon muisti hoitaa askareen, vaikka ajatukset karkailevat toisaalle. Samoin täyttyy pyykinpesukone, hoituu pölyjen pyyhintä, ruoanlaitto ja muut loputtoman arjen sisältämät pienet ja suuret tehtävät. Poikkeama arjessa notkauttaa ajattelun vapaan harhailun, mutta samalla muutos mahdollistaa myös ajatusten reittien suunnanvaihdon. Harhaileva ajatus voi kiteytyä oivallukseksi, josta luova prosessi pyörähtää käyntiin.

Simone Weilin (2007, 17) mukaan järjestys on sielun ensimmäinen tarve. Arjen rutiinit ja rutiinien samankaltainen toiste ovat omanlaistaan järjestystä. Toistuva arki ei vaadi suunnatonta älyllistä ponnistelua, vaan samankaltaisuudessaan mahdollistaa ajatusten vapaan harhailun. Kodin kaaos ja työskentelyvälineiden sekasotku hidastavat ja häiritsevät työskentelyyn liittyvää ajattelua. Teosten työstämiseen liittyy lajittelu ja järjestely sekä kotiarjen että työskentelymateriaaleiden ja -välineiden osalta.

Arjen sujuvuus vahvistaa elämästä selviytymisen tunnetta ja lisää yksilön hyvinvointia. Arjen haasteet nostavat stressitasoa ja suuntaavat energiaa luovan työn tekemisestä toisaalle. Taiteilijan työhön liittyy usein pätkätyön aiheuttamia taloudellisia paineita ja ajankäytön hallinnan ennakoimattomia ongelmia lyhyesti rakentuvien aikataulujen varassa. Tällaiset kokemukset eivät lisää yksilön tasapainoa ja kokemusta arjen hallinnasta. Arki itsessään on suuri konflikti, jonka voi pilkkoa näkökulmaa vaihtamalla erilaisiin pieniin muuttujiin.

Toisaalta haastavista tilanteista selviäminen vahvistaa uskoa mutkikkaastakin arjesta selviytymiseen. Haasteellisuutta voi myös käyttää taiteellisen työn materiaalina aineistona. Heinänen (2006, 14) toteaa tutkimuksessaan esittämäni näkemyksiin sopivasti, että korkeakulttuurisessa taiteessa pidetään nykyään tärkeänä taiteen yhtymäkohtia muihin todellisuutta jäsenteleviin diskusseihin ja arkikokemusten huomioimista.

Rajaamisen kautta saan välineitä kaoottisilta vaikuttavien prosessieni hallintaan. Opinnäytteessäni teosten teemana arki, lähestymistapana elokuvan teoriasta konflikti, asenteena leikkisyys, työskentelytekniikkana tekstiilitaide ja teosten muotona tekstiiliveistos muodostavat praktiikkalleni rajat.

Taiteelliseen työskentelyyni arki täsmentyy aiheeksi osin vahingossa ja osin tietoisena valintana. Työkiireiden vastapainoksi aloitan arjen valokuvaamisen vuonna 2018 yhdistelemällä arkisiin tilanteisiin pieniä leluja (kuva 1). Ruoanlaiton ja muun arkityön lomassa kuvaan kännykkäkameralla pieniä nukkeja omissa arkipuuhissaan halkaistun hedelmän päällä hiihtämässä tai ripustamassa pikkuruista pyykkiä narulle.

Lelujen ottaminen mukaan arkityöhön muuttaa monet arjen puuduttavatkin askareet hausemmiksi. Havainnoin arkea pienten lelujen näkökulmasta ja julkaisen kuvat sosiaalisessa mediassa liittäen mukaan lyhyitä kuvatekstejä kuvien tapahtumista. Tekstillä pyrin luomaan kuviin tarinallisuutta ja kerrostamaan kuvan sisällöllisiä merkityksiä. Kuvat syntyvät hyvin spontaanisti ja leikkitelevästi kotiarjen lomassa. Hetkessä tapahtuva työskentely on mukavaa vaihtelua työelämässä suoritetuille tekniikoiltaan hitaille animaatioprosesseille ja tekstiiliteosten työstämiselle.

Kuva 1. Huono aamu (2018). Arkiaiheiden tulkitsemista kotitöiden tekemisen lomassa.

Ei-vakava, mihinkään pyrkimätön omaksi piristykseksi aloitettu prosessi toimii etsimäni uudenlaisen ajattelun löytymiselle polkuna. Ensiksi havaitsen sattumanvaraisten kuvieni yhdistäväksi teemaksi arjen. Toiseksi kuvien parissa työskentely tapahtuu leikkisästi arjen keskellä, osana arkea. Kuviin yhdistetyt tekstit ovat usein ristiriidassa kuvien sisällön kanssa ja rakentavat kuville moniulotteisempia sisältöjä. En kuitenkaan halua toteuttaa opinnäytetyötäni välineenäni valokuvaus, enkä halua rikkoa lelujen kanssa koettua työnhyvinvointia ylläpitävää tekemisen vapautta.

3.1 Velvollisuudet arjessa

Perheellisen arki on loputonta luokittelua parittomista sukista tiskialtaassa lojuviin astioihin. Myös taiteellinen prosessi on luokittelua ja ajatusten jäsentelyä. Arjesta syntyvä taide valmistuu kahvin tavoin, kuin arkena suodatinpussin läpi praktiikkaan tihkumalla. Arkea kuvataan usein harmaaksi, tylsäksi, yllätyksettömäksi ja toisteiseksi. Eletty arki on niin tuttua ja tavallista, ettemme kiinnitä siihen erityistä huomiota. Arkeen liittyvät samanaikaisesti sekä tylsyys että turvallisuus, mutta myös tavanomaisesta poikkeava voi arkistua eli muuttua totumuksen kautta arkiseksi. (Naukkarinen 2011, 20–21.)

Taiteen historiassa esteettisesti arvotettuja asioita on määritelty poikkeuksellisiksi ja arjen yläpuolelle nouseviksi. Arki ja taide on kategorisoitu toistensa vastakohtiksi: taide on korkeakulttuuria ja arki tavallista elämää. Tai: taide on ylevää ja esteettistä, arki latteaa ja mätänsanomaton. (Naukkarinen 2011, 22.) Perheellisenä opinnäytteessäni työn ja arjen yhdistäminen mahdollistaa taiteellisen työskentelyn. Samankaltainen työn ja arjen suhteeseen liittyvä tilanne on ollut lukuisien naistaiteilijoiden osa kautta taiteen historian, taiteen lajista riippumatta. 1900-luvun alkupuolella naistaiteilijoihin suhtauduttiin luonnottomiin ammatteihin pyrkivinä ja naistaiteilijuutta pidettiin sairautena (Konttinen 2010, 139).

Praktiikassani rikon Naukkarisen esittämää kategorisointia työskennellessäni konkreettisesti arjen keskellä ja teosteni aiheena on kodin arki. Mielestäni ylevä ja arkinen voivat olla arjessa, taiteen tekemisessä ja teoksessa rinnatusten. Väitän, etteivät ne ole toisiaan poisulkevia muuttujia, vaan toimivat toisiaan vahvistaen. Eli jännitettä luovina vastavoimina.

Väitän, että kotiarki on täynnä yleviltä tuntuja aisteja ruokkivia havaintoja, kuten keittiössä tuoksut ja maut, kodin materiaalien miellyttävä tuntu sekä arkiesineiden muoto ja käytännöllisyys. Työhuoneella aistihavainnot ovat erilaisia, kipsin tuoksua, pölyisiä tekstiilejä, kontaktiliiman käryä ja viimaa vetoisista nurkista. Näin kuvailtuna työhuoneen arki näyttäytyy pölyineen harmaan latteana ja kotiarki esteettisen moniaistillisina, praktiikkaa virkistävänä nautintona.

Verrattaessa elettyä ja koettua kotiarkea mielikuviin aikakauslehtien ja sosiaalisen median esittelemästä täydellisestä arjesta, voidaan medioissa havaita huolella sisustettuja ja somistettuja haavekuvia. Haavekuvien taustalla voimme kuvitella kuulevamme raastavan huudon kahvin kaatuessa valkoiselle sohvalle. Kauniit kiiltävälle paperille painetut kuvat vain onnistuvat hetkellisesti piilottamaan todellisen arjen kaikkialle ulottamat epätäydellisyyden vastavoimat.

Arjen hetkelliset tapahtumat eivät etene jonoissa, vaan röykyissä ja kasvavarakenteisissa ketjuissa. Samanaikaisesti erilaiset arjen muuttajat uunissa palavan ruoan kärystä

tukkeutuneeseen viemäriin muodostavat loputtomien monimuuttujista koostuvan arkihetkien kerrostuman, epätäydellisen arjen. Konfliktit muodostuvat näissä hetkissä ja jännitteiden törmäyspiste tihtyy arjen kerrostumissa. Arjen konfliktiin tarvittavat vastavoimat löytyvät epätäydellisyydestä, epäonnistumisesta, tylsyydestä ja rutiineista.

3.2 Leikkisyys arjen havainnoinnissa

Arki voi olla toisteisuudessaan uuvuttavaa. Samat arkiset rutiinit kiertävät päivästä, viikosta ja kuukaudesta toiseen. Arjen sietokyky on yksilöllistä. Siinä missä yhdelle riittää arjen vastapainoksi keittiön ikkunasta katsotun maiseman muuttuminen päivänsäntien mukaan, toisen on päästävä vähintään viikonlopuksi metropoliin.

Johan Huizinga väitti 1930-luvulla, että siinä missä runous ja musiikki ovat leikkiä, kuvataide ei voi sitä olla. Väitteen Huizinga perusteli esittämällä, että kuvataiteen tekeminen on työtä ja ammattitaitoa, eikä taito ole leikkiä. (Huizinga 1984, 191.) Olen eri mieltä Huizingan näkemyksen kanssa, sillä nykymaailmassa mikä tahansa voi olla leikkiä eikä leikki-iällä ole ikärajoja. Urheilu, kotityöt ja kuvataide voivat olla yhtä lailla leikkimistä aikuisen tapaan.

Lapselle leikkiminen on totisinta totta, tapa olla maailmassa ja kokea se. Aikuisella konkreettinen leikki taipuu enemmän leikkisyydeksi. Leikkisällä asenteella tai leikkisällä katseella arki näyttää toisenlaisena, tavanomainen muuntuu uudeksi. Uusiin teoksiini valitsemani konflikti lähestymistapana voi kalskahtaa käsitteenä vakavalle, mutta leikkisyyden kautta tulkittuna sen soveltamiseen löytyy kepeämpiä sävyjä. Leikkisyyden kautta teosprosessiin voi tuoda liioittelun. Elokuvasa, erityisesti aiemmin opiskelemassa animaatiossa, liioittelu on keskeinen asioiden esittämisen keino. Opinnäyteteoksissani käytän liioittelua sekä kutistamalla että suurentamalla asioiden mittasuhteita.

Leikkisä ajattelu on työväline yllättävän huumorin ja uusien näkökulmien havaitsemiseen, joista teosten aiheet voivat kehittyä eteenpäin. Aiemmin työstämässäni osallistavan taiteen projekteissa leikkisyys ja leikki olivat keskeisiä työskentelyvälineitä sekä prosessissa että lopputuloksena. Yhteiskuntamme pääleikkijät, eli lapset, ovat olleet tärkeitä esikuviani ajatteluni vahvistamisessa, joten kiitos taitojen kehittymisestä kuuluu kaikille osallistavan taiteen tehtävissä kohtaamilleni ennakkoluulottomille pienille ja isoille leikkijöille.

Aikuisuuteen kuuluu kaikki tavallisen arjen päälle kertyvä kuona ja kuin huomaamatta elämänsäkaarella lapsuuteen kuuluva leikki vaihtuu arkityössä puurtamiseksi, eikä arjen pyörteisessä virkistävästä viikonloppumatkasta ole tietoaakaan. Aikuisen arjessa on aina selvitettävänä arjen yllättäviä muuttujia, milloin käryää ruoka uunissa, sairastellaan tai viemäri

tukkeutuu. Leikkisyyttä voi käyttää suojakilpenä arjen kuormittavuutta vastaan ja taiteellisen praktiikan työskentelytapana, vaikkei osallistavaa taidetta tekisikään.

Leikkisä ajattelu toimii sekä elokuvakäsikirjoittamisessa eteenpäin pääsemisessä, arjen keventämisessä, tekstiiliveistoksen ideoinnissa ja konfliktin määrittelyssä teoksen ideaksi. Naurun synnystä kirjoittanut Henri Bergson on muotoillut jo vuonna 1899, että siirrettäessä tietty ajatus luonnollisesta ilmaisustaan uuteen sävyyn, saadaan aikaiseksi koominen vaikutelma (Bergson 2000, 40). Teos itsessään ei välttämättä ole koominen, mutta teoksen nimeämisen avulla voin tuoda siihen uusia kerroksia, joista koomisuus tai kepeys teokseen löytyy.

Työskentelyni pohjautuu todellisuutta jäljittelevään kotiarjen havaitsemiseen, josta työstän leikkisällä ajattelulla teosten aihioita. Havainnoista ja leikkisistä ajatusjuoksuista syntyy vastavoimien materiaali, joiden kautta teoksen idea teoksen toteutus kiteytyvät. Yhdistän elokuvataustani aiemmin työstämäni osallistavan taiteen leikkisyyteen ja sovellan molempia tekstiiliteosten toteuttamiseen, valiten konfliktin tietoiseksi lähestymistavakseni prosessissa. Leikkisyys on enemmän taustalla piilevä asenne kuin varsinainen tutkimisen kohde opinnäyteprosessissani.

4 Arjen materiaalit

Arjessa koskettelemme päivittäin lukemattomia erilaisia aistihavaintoja tuottavia materiaaleja. Arkiesineiden materiaalit palvelevat käyttötarkoitustaan, emmehän pyyhi likaista pöytää puisella tiskirätillä, emmekä valmista puuroa langasta punotussa kattilassa. Arkimateriaalit ovat tarkoituksenmukaisia ja niissä korostuvat käytännöllisyys, kestävyys ja turvallisuus. Opinnäytteeseeni liittyvät teokseni toteutan arjen materiaaleista käyttäen työskentelyssäni esimerkiksi pellavaa, puuvillaa, villaa, keramiikkaa, peltiä ja kaakeleita.

Materiaalien havaitseminen ja koskettelu on keskeinen osa tekstiiliteoksen työstämistä, sillä aistit virittyvät materiaalista ja samalla ajatukset työstävät materiaalin tuomia mahdollisuuksia. Materiaalien käsittely voi tapahtua yhtä lailla arjessa, työhuoneella, kirpputorilla tai kangaskaupassa. Lajittelu ja järjestely fyysisenä toimintana on keskeinen työvaihe ideoiden ja teosten syntymiselle.

Arjen ja taiteen välisessä suhteessa on materiaallinen ristiriita, jossa arkisen esineen materiaalin tarkoituksenmukaisuus kohtaa taideteokseen tavoiteltavan materiaallisen esteettisyyden. Materiaalista itsessään syntyy taiteellisen työskentelyn näkökulmasta kiinnostava konflikti. Taiteilijalle teoksina toteutettu puinen tiskirätti tai kankaasta tehty kattila mahdollistavat hiljaisen tiedon esittämisen visuaalisessa muodossa. Valittu materiaali näyttäytyy uutena tietona katsojalle.

Teoksiin voi syntyä tahattomasti uusia sisältöjä, kun teosmateriaaleista tulkitaan sukupuolittunutta informaatiota. Kovat materiaalit saatetaan mieltää maskuliiniseksi ja pehmeät materiaalit feminiiniseksi. Pehmeät materiaalit voidaan jakaa vielä miehisesti pehmeisiin, kuten työvaatekankaat ja naisellisesti pehmeisiin, kuten keittiöpyyhkeet.

Janne Vilkkunen ja Taina Laaksonen (2017, 32) toteavat museoviraston julkaisemassa miesten käsitöitä käsittelevässä artikkelissaan, että jakautuminen miesten ja naisten töihin on tapahtunut jo kulttuurien varhaisaikoina, jolloin elanto hankittiin luonnon antimia keräillen, kalastaen ja metsästäen. Pohdin, että materiaaliin on kertynyt tietoa varsin pitkällä aikavälillä, eikä kertynyttä tietoa ole noin vain helppo mitätöidä pyyhkäistä pois.

Käsitöiden jakautuminen sukupuolten välillä on vaikuttanut myös materiaaliseen tiedon jakautumiseen. Jos valitsen teoksiini vain pehmeitä materiaaleja, ovatko ne silloin naisen kuvia? Mikäli käytän metallia ja puuta, miehisiksi miellettyjä materiaaleja, olisivatko teokseni silloin tasa-arvoisempia tai jopa maskuliinisempia? Entä katoaako materiaalien merkityskuorma, jos samassa teoksessa on yhdistetty pehmeitä ja kovia materiaaleja? Voin yrittää tietoisesti häivyttää tekijän ja sukupuoleni teoksista, mutta katsoja tuo jälleen oman sukupuolensa ja historiansa kokijana teokseen.

Teokseen valituilla materiaaleilla katsojaa voi ohjata katsomaan toisin. Esimerkiksi teoksesani Lomamatka (kuva 2) lautasella oleva neste kuvaa sekä keiton lientä, että merivettä. Katsojasta kuitenkin riippuu, kumman hän teoksessa ensin havaitsee. 10-vuotias oppilaani koki Lomamatka – teokseni voimakkaasti vastenmielisenä. Teoksesta keskusteltuamme paljastui, että hän inhoaa keittoja. Keittoinho oli lapsella niin voimakas, että hän oli lähes kykenemätön näkemään teoksessa keiton lisäksi kuvaamiani saarta, polkuja, merta ja pieniä rakennuksia.

4.1 Tekstiilit

Tekstiilit ovat arkisia materiaaleja ja toteutan arjen aiheeni pääosin tekstiilimateriaaleilla. Yhdistelen tekstiiliin olemassa olevia tai itse valmistamiani arjen esineitä. Lähestymistapani tekstiilin materiaalina ja käsityötekniikoihin pohjaa enemmän lavasteen- ja nukerakennukseen kuin perinteisempään taidekäsityöhön. Taivutan kaksiulotteiseen työskentelyyn tarkoitettuja tekstiilikäsityötekniikoita kolmiulotteiseen ilmaisuun teoksen niin vaatiessa.

Voidaan ajatella, että tekstiili materiaalina merkityksellistää suurimman osan naisten tekemästä arkityöstä. Kodin taloustyöt ja taloustöissä käytettävät välineet, kuten siivousrievut, ovat useimmiten naisen käsissä. Arkisuus ja naisten työ, näkymätön kotityö, ovat yhteydessä toisiinsa (Lukkarinen 2008, 135). Nainen pesee, sillittää, mankeloi, viikkaa ja pyyhkii käsitellen erilaisia tekstiilimateriaaleja halki arkityön kehän. Pyyhkeet, lakanat, pöytäliinat, verhot, rievut ja vaatteet ovat jokapäiväisen arjen materiaaleja.

Lukkarinen tulkitsee tutkimuksessaan naisen ruumiin vertautuvan pehmeään tekstiiliin ja kuvaa tekstiilimateriaalin ja naisen ruumiin määreitä länsimaisessa kulttuurissa puhtauden, hyvin huolletun, rypyttömän ja ehjän kautta (Lukkarinen 2008, 136). Jos nainen on kuin siivousrätti, puhtaana hyvä ja likaisena luotaan työntävä, mihin arjen materiaaliin mies vertautuu? Jos mies olisi tekstiili, olisiko hän autotallin seinällä öljyisenä roikkuva työtakki?

Tekstiileihin on materiaalina kertynyt sukupolvien ajan hiljaista tietoa. Teosten materiaali- valinnoilla katsojaa voi ohjata havaitsemaan konflikteja, joiden näkyväksi tekeminen muilla visuaalisilla keinoilla voi olla haasteellista tai mahdotonta. Tekijälle materiaalin valinta on sekä haaste että mahdollisuus, sillä hiljaisen tiedon tuoma kuormitus voi näyttäytyä teoksen katsojalle alkuperäisestä teosideasta poiketen. Avaan hiljaisen tiedon myöhemmin omassa luvussaan.

Työskentelyni lähtökohta ei ole sukupuolisidonnaisuuksiin liittyvien kuormitusten esiintuominen, mutta kuten materiaaleja käsittelevässä kappaleessa mainitsen, tekstiilimateriaali ja arki ovat suojattomia esimerkiksi feministisesti ja poliittisesti latautuneiden tulkintojen edessä. Materiaalit ovat piilomerkityksillä latautuneita, joita voi käyttää teoksissa tietoisesti

ja tiedostamatta merkityksen tasoina. Puhutaan materiaalisesta muistista ja hiljaisesta tiedosta. Vaikka mummo on kuollut, mummon essussa säilyy mummon kertomus. Pitkään jopa mummon tuoksu. Materiaalit ja esineet voivat olla kulttuurisesti sukupuolitettuja.

Arjen tematiikasta tekstiilitaiteen keinoin kuvattuna on lähes ilmiselvää nostaa esiin sekä materiaalien että arkityön sukupuolittunut konflikti. Praktiikassani pyristelen kohti arjen konflikteja tulkitsemalla toistoja ja rutiineja, en sukupuolisidonnaisuuksiin liittyviä jännitteitä. Totusin jo aiemmin, ettei nyky-yhteiskunnassa voi ohittaa pelkällä olankohautuksella tietoisuutta arjen teemaan ja materiaalivalintoihin liittyvistä painolasteista.

4.2 Esineet

Esineet ovat arjessa keskeisessä roolissa. Ilman astioita ei voi laittaa ruokaa ja ilman pyykkipoikia on hankalaa ripustaa pyykkiä. Teollistumisen myötä arjen esineet ovat koneellistuneet. Siinä missä isoäidit siivosivat lattiat harjalla ja rikkasiivilillä, nykyajan ihminen voi loikoilla mukavasti nojatuolissa ja antaa robotti-imurin hoitaa siivouksen puolestaan.

Arjessa käytetään pääosin teollisesti valmistettuja arkiesineitä. Tekemisen energiaa voi siis vapauttaa hyödyttömämpään ja ei tuottavampaan toimintaan, eli valjastaa energiaa esimerkiksi taiteen käyttöön. Sekä käsitöitä että taidetta tehdessä syntyy ihmisen valmistamia esineitä (Heinänen 2006, 11). Koneet ja laitteet helpottavat ja vapauttavat aikaa arjen tehtävistä, mutta toisaalla erilaiset viihdelaitteet myös varastavat vapautuneen ajan sosiaalisen median välineenä, peleinä ja viihteenä.

Kaikki arjen esineet ovat potentiaalisia alkuja sekä teosmateriaalina että idean kehkeytymiselle. Onnistuneessa esineessä muoto, materiaali ja käyttötarkoitus asettuvat mutkattomaan rooliinsa. Myös rikkinaisilla esineillä on taiteellisessa työskentelyssä merkityksensä. Muodon muuttuminen astiasta sirpaleeksi ja keittiöpyyhkeestä riekaleeksi sisältää materiaalin ominaisuuksista uutta tietoa, joihin kiinnitän katseeni ja luova ajatteluprosessi käynnistyy. Materiaalin tuntu, muistojen kerrokset ja esineen yhteinen historia käyttäjänsä kanssa kietoutuvat näkyvien ja näkymättömien tasojen informaatioksi, tarinoiksi ja hiljaiseksi tiedoksi.

Arjen materiaalisuus on muuttunut vuosikymmenien saatossa. Yhteiskunnassa ihmisen perusarki on samaan aikaan muotoutunut monipuolisemmaksi ja monimutkaisemmaksi. Eri-laisten käytettävissä olevien materiaalien määrä on kasvanut moninkertaiseksi. Esineiden valmistuksessa käytetään sekä luonnollisia että keinotekoisia materiaaleja. Vain yksilön taloudelliset resurssit säätelevät materiaalien ja esineiden saatavuutta. (Lönqvist ym. 2000, 303.) Jokaisella vuosikymmenellä on arvoitettu materiaalia eri tavoin, milloin on ylistetty puuta, milloin muovia.

Arjen esineet kulkevat käsiemme läpi päivittäin, viikoittain, kuukausittain ja vuosittain. Astiat kestävät kosketuksen kierteessä jopa vuosikymmeniä, mutta lakanat ja tyynyliinat hiutuvat ihmiskosketuksessa ja pesukoneen pyöryksessä reikäisiksi ja läpikuultavaksi, kadoten lopulta tekstiilijätekeräyksen uumeniin palatakseen arjen kiertoon uutena tuotteena.

Tuotosten ainutkertaisuus yhdistävät sekä taiteen että käsityön kulttuurin pitkään traditioon. Taiteen on ajateltu perinteisesti olevan uutta luovaa ja eteenpäin menevää, kun käsityö on mielletty traditioita jatkavana ja kulttuurisisältöjä säilyttävänä. Käsitöiden tekeminen on muuttunut tarvelähtöisyydestä enemmän huviksi ja harrastamiseksi, sillä kaikkea voi ostaa nykyään kaupasta. Arkiesineiden valmistaminen itse ei ole enää ollut välttämätöntä vuosikymmeniin. (Haveri 2014, 10–22.)

Aiemmassa luvussa käsittelemiäni arjen materiaalien lisäksi teoksiini on valikoitunut arjen esineitä. Osa teoksiin yhdistämistäni esineistä on valmiiksi olemassa olevia esineitä ja osan arkea kuvaavista esineistä olen tehnyt itse. Mukaan ovat valikoituneet ruokailuun ja keittiöön viittaavat esineet lautanen ja uunipelti. Lämpöön, vaatehuoltoon ja vaatehuoltoon esineenä viittaa lapanen. Lisäksi siivoukseen, puhtauteen ja peseytymiseen viittaavana arjen esineenä teoksissa on mukana viemärin siivilä.

5 Hiljainen tieto

Toistamme arjen toiminnot usein kuten ne mallista, hiljaisena tietona, opimme lapsuutemme kodissa tekemään. Halki lapsuuden toistuvat rutiinit tuovat turvaa ja auttavat jäsentämään ajan kulumista. Arki eletään ja yhdessä eläminen on sanatonta tietoa. Vierailu toisten kodeissa paljastaa arjen samankaltaisuuden ja toisaalta kotiarjen toimintatapojen erilaisuuden kirjon. Se, mikä arjessa on itselle tuttua, onkin toisessa kodissa vierasta. Kuitenkin perheiden sisällä eri sukujen yhdistyvät arjen toimintamallit voivat aiheuttaa konflikteja.

Teemu Mäki jakaa esseekokoelmassaan hiljaisen tiedon kahteen lajiin. Mäen mukaan ensiksi on olemassa hiljaista tietoa, jonka sanallistaminen ei ole helppoa tai se on jopa tarpeetonta. Toiseksi on olemassa hiljaista tietoa, jota ei voi perustella faktapohjaisesti sen moraalisten kuormitusten tähden. (Mäki 2017, 107.) Itselleni hiljainen tieto on kieli, jolla teoksen kautta voi ilmaista vaikeasti sanoitettavia viestejä.

Hiljainen tieto on sekä tietoa että taitoa. Käsityötekniikat ovat taitoja, jotka siirtyvät tekoina hiljaisena tietona sukupolvilta toisille. Myös taito olla hyvä vanhempi on sukupolvelta toiselle siirtyvää hiljaista tietoa. Esimerkiksi käsityötekniikoista ja vanhemmuudesta voidaan kirjoittaa opaskirjoja, mutta ne eivät faktoiltaan koskaan ole täysin tyhjentyviä. Faktojen väliin jää hiljainen tieto (Mäki 2017, 107). Teokset kertovat hiljaista tietoa monella tasolla. Hiljainen tieto syntyy, vaikkei tekijä sitä välttämättä varta vasten tuottaisi.

Mäki määrittelee taiteen toimivan hiljaisen tiedon alueella. Taiteen tuottama tieto on järjen kentässä askeleen pidemmälle menevää tietoa. Miten ilmaistaan se jokin, jolle ei ole osuvia sanoja? Ajattelisin, että taide-esineessä materiaaleina, väreinä, muotona sekä teoksen ja teoksen nimeämisen tuomien ulottuvuuksien avulla. Taide kaikkineen on kokonaisvaltainen väline hiljaisen tiedon ilmentämiseen. (Mäki 2017, 108.)

Elokuvateoriassa puhutaan metaforista tiedon kertojina, jolloin rinnastamista käytetään kuvallisen metaforan eli vertauksen keinoin. Tilanteita, asioita ja esineitä voidaan rinnastaa toisiinsa. Asioihin voidaan viitata elokuvakerronnassa myös käsitteellisesti tai ajallisilla ja paikallisilla tasoilla. (Bacon 2000, 160–163) Kaikkia näitä elokuvakerronnan keinoja voidaan käyttää myös hiljaisen tiedon välittäjinä tekstiiliteoksessa.

Kuten arjessa opitut taidot, myös käsillä tekemisen taito on osittain myös hiljaisena tietona eteenpäin siirtyvää taitoa. Opimme arjen taitoja ja kädentaitoja, vaikkei niitä meille varsinaisesti opetettaisi. Tarkkailemme muiden tekemisen tapoja ja matkimme niitä. Jos toimintatapojamme arjessa kyseenalaistetaan, emme osaa vastata, miksi teemme asiat jollakin tietyllä tavalla.

Tekstiiliteoksessa myös konflikti voi olla hiljaista tietoa, joka ei aukea teoksesta ensisilmäyksellä. Konfliktin ei mielestäni tarvitse olla myöskään niin suora, että teoksen katsoja välttämättä edes ajattelisi konfliktia teosta katsoessaan. Konfliktin käyttö teosprosessissa on enemmänkin taiteilijan työkalu, jolla teokseen saa lisää syvyyttä ja merkityksiä.

6 Arki tekstiilitaiteilijoiden tulkitsemana

Tekstiilitaide osana nyky- ja kuvataidetta on historialtaan melko tuoretta. Kuvataide ja tekstiilitaide ovat lähentyneet toisiaan ilmaisullisesti ja sisällöllisesti vasta postmodernistisessä vaiheessa 1960-luvulta alkaen. Tekstiilitaiden historia on vahvasti kiinni tekstiiliteollisuuden traditiossa, mutta 2000-luvulla kuvataiteen ja tekstiilitaiden raja on entisestään lähentynyt ja tekstiilillä ilmaisu on monimuotoistunut. Tekstiilitaiden lajikenttä on laaja ja tekstiilitaideteeksi voidaan kutsua yhtä lailla taideteollista tuotetta kuin taide-esinettä, kuten kudottua pyyheliinaa tai matonkuteista virkattua veistosta. (Haveri 2014, 80).

Tekstiiliä kuvataiteen ilmaisuvälineenä käyttävien taiteilijoiden tekstiilityöskentelyn taito on saattanut syntyä jo alakoulussa tekstiilityön tunneilla ja herää uudestaan henkiin kuvataiteen opinnoissa, tai opintojen jälkeen. Esimerkiksi valtavista tilaan rakennetuista teoksistaan kansainvälisestikin tunnettu Kaarina Kaikkonen valmistui Suomen taideakatemian koulusta alun perin taidemaalariksi 1984. Tilateoksia Kaikkonen alkoi tehdä valmistumisensa jälkeen ja hänen taiteellinen työskentelynsä muovautui erilaisten materiaalisten kokeilujen kautta kohti kuvanveistoa ja kuvanveiston kautta tilallisiin installaatioihin, joissa päämateriaalina on käytetty vaate. (Kiviranta 2007, 57–81.)

Kaikkosen teoksissa usein nähdyt miesten puvuntakit liittyvät alkujaan hänen isäänsä, joka menehtyi kotona Kaikkosen nähden taiteilijan ollessa 10-vuotias. Isä pukeutui aina puvuntakkiin, jopa kalastaessaan. Toisin sanoen puvuntakki oli isän arkivaate. Äidin arkiesineiden jäämistön (liite 1 b) Kaikkonen työsti muun muassa teoksiin ja tilateoksiin, jolloin äidin korkokengät ja rasvatuubit sekä kuvasivat arkea että kauneutta. (Kiviranta 2007, 61.) Tulkitsisin vanhempien ja heidän poismenonsa toimineen konfliktina Kaikkosen taiteessa syntyneelle suunnanmuutokselle. Taiteilijan omat kokemukset kotiarjessa ovat kasvattaneet tehdyn taiteen laajempiin teemoihin ja antaneet sisäistä voimaa Kaikkosen ilmaisuun. Kodin ja arjen ristiriidat toimivat ponnistuspintana teosten aiheille.

Vuoden 2003 Ars Fennica -palkinnon voittaja Anu Tuominen tunnetaan tekstiiliä ja esineitä yhdistelevistä leikittelevistä teoksistaan, jotka voidaan luokitella myös käsitetaiteeksi. Tuominen yhdistää teoksissaan arkiset esineet ja arkisen materiaalin, kuten kynttilänpätkät ja uunivuoan teoksessa Riisipuuro (2003). Helsingin Taidehallissa 2020 järjestetystä Tuominen retrospektiivisestä näyttelystä laajalti eri medioissa nähtiin teos Oikeita väriympyröitä (alkaen 1997), joka koostuu kirpputoreilta löydetyistä patalapuista. Teosten nimeäminen tuo sisältöön uuden tason, nimeämisen kautta yhdistämme arkisen kodin esineen vaikkapa värioppiin. Tuominen teoksissa arki näyttäytyy leikkisänä ja värikkäänä, arki ei ole harmaata vaan yllätyksellisiä sävyjä täynnä.

Sekä Kaikkosen että Tuomisen teoksissa arki näkyy materiaalina ja aiheena tai alkuna teoksen aiheelle. Molempien taiteilijoiden työskentelyssä näkyy myös konflikti, sekä tavassa käyttää materiaalia että rakentaa teosten aiheita. Esimerkiksi Tuomisella suuttumus sukan kantapään kutomisen naiselta vaadittuna taitona toimi lähtökohtana teokselle Naisen mitta (2019) (liite 1 c). Sekä teoksen lähtökohtana on konflikti että valmiissa teoksessa on nähtävillä konflikti. Kaikkosen teokset ovat vakavia ja Tuomisen taiteessa on leikillisyyttä ja ilki-kurisuutta. Teosten tunnelataus tekee niihin uusien merkitysten tason.

Liisa Hietanen kuvaa virkkaamalla toteuttamissaan tekstiiliteoksissa sekä arkisia henkilöitä arkisissa asuissaan pienintä yksityiskohtaa myöten, että arkisia esineitä kauppakasseista kokonaiseen kylpyhuoneeseen kaikkine yksityiskohtineen. Teokseen Tiistai-ilta (liite 1 a) Hietanen on virkannut Siwan muovikassin, jonka avoimesta suuaukosta arkiset ostokset pilkistävät. Tekstiilitekniikalla toteutettuna katsoja näkee arkiset asiat toisin. Virkkauksen taidokas, vaikkakin tekniikalle tyypillinen kömpelyys, tuo teoksiin ripauksen lempeyttä ja huumoria.

7 Opinnäyteteosten taustaa arjen näkökulmasta

Työskentelen opinnäytettä tehdessäni pääosin tekstiilimateriaaleilla. Materiaalivalintaan on vaikuttanut sen käytettävyys arjessa ja helppo saatavuus. Voin hyödyntää teoksissani arjen ylijäämää, kuten rikkinäisiä vaatteita. Teosten työstäminen on mahdollista erilaisissa ympäristöissä ja työskentelyn voi pilkkoa arjen aikatauluihin sopivaksi. Olen esimerkiksi työskennellyt autossa parkkipaikalla odottaessani lasta harrastuksistaan. Osa työskentelystä on lähes äänetöntä, voin siis työskennellä häiritsemättä kenenkään koulutyötä tai unta.

Luopuessani opinnäytetyöskentelyssäni aiemmin praktiikassani käyttämäni osallistavan taiteen menetelmistä, voin tehdä taiteellisia valintoja pitämättä teoksen suunnittelussa keskeisimpänä asiana osallistavaan taiteeseen kuuluvia teoksen kestävyyttä, pestävyyttä ja turvallisuutta. Työskentelyn lähtökohdaksi on löydettävä jotakin uutta. Kun teokset eivät ole lapsille suunnattuja, eikä niihin ole tarkoitus koskea, millaisia uusia lähtökohtia löydän työskentelylleni?

Työskentelyprosessin edetessä arjen teema on täsmentynyt opinnäytteessäni valmiiden teosten tulkinnan kautta konfliktin havaitsemiseen. Konflikti tulkitaan arkikielessä usein negatiiviseksi ristiriidaksi, mutta elokuva-alan taustaani vasten tunnistan sen keskeiseksi käsitteeksi kirjoittamisen keinoksi ohjata tarinaa suuntaan, joka pitää katsojan mielenkiintoa yllä. Samassa teoksessa voi ilmetä useita konflikteja ja sivukonflikteja. Konfliktia käsitteenä avasin aiemmin luvussa 2. Miksei konfliktin käsite voisi toimia työkaluna sovelletusti yli taiteenlajien myös elokuvataiteen ulkopuolella?

Kuten elokuvasta, myös tekstiiliveistoksesta voidaan tulkita eritasoisia konflikteja, joiden ilmenemiseen vaikuttaa elementit teoksessa itsessään ja rinnastuessaan muuhun teosryhmään tai yhteisnäyttelyssä muiden taiteilijoiden teoksiin. Katsojan omaama hiljainen tieto ja havainto muodostavat lisäksi uuden konfliktin teoksen ja katsojan välille. Tekijänä voin määritellä teoksen lähtökohdat omasta näkökulmastani, mutta katsoja tuo väistämättä oman ennakoimattoman historiansa teoksen tulkintaan.

Aiemmissa luvuissa olen avannut arjen muuttujia, jotka vaikuttavat kukin tavoillaan konfliktin ilmenemiseen teoksessa. Teoksen vastavoimia ei tarvitse siis alusta alkaen rakentaa itse, vaan esimerkiksi materiaaleissa ja esineissä itsessään on jo olemassa tietoa, joka kerrostuu teokseen. On mahdottomuus hallita kaikkea teokseen kerrostuvaa hiljaista tietoa sen ajallisten, materiaalisten tai leikillisten viitteiden kautta, mutta tekijänä on pyrittävä ohjailemaan teoksessa esiintyviä sisältöjä oikeaan suuntaan.

Teoskriitikeissä kirjoitan muistiin saamastani palautteesta konfliktin lisäksi mainitut tarinallisuuden ja huumorin. Työskentelyprosessissani valitsemani kotiarjen teema tarkentuu

konfliktin havaitsemiseksi arjessa, joka leikillisyyden ja huumorin kautta kiteytyy teoksiksi. Praktiikassani arkityön ja kuvataiteellisen työn raja on lähtökohdiltaan häilyvä.

Syntyessään elokuvailmaisu lainasi paljon kuvataiteelta. Toimin opinnäytteessäni toiseen suuntaan, eli lainaan kuvataiteilijana tekstiiliteoksiini työskentelymetodini elokuvataiteen teoriasta. Samalla tavoin kuin animaatioelokuvan tekeminen, tekstiiliteoksen toteuttaminen on hidasta työtä. Työskennellessä pitkäjänteisesti teosaihion parissa tapahtuu uppoaminen teoksen maailmaan. Teosidean on kannettava halki hitaan työstämisen materiaalikokeilujen kautta käsityönä työstetyksi teokseksi. Väitän, että teoria auttaa kannattelemaan idean halki hitaan työskentelyvaiheen, aina valmiiksi teokseksi asti.

Opinnäytteeseeni kuuluu viisi teosta: Saako jo tulla sisään, Lomamatka, Suortuva, Saumat ja Nopeaa arkiruokaa, joiden teosprosessia ja teosten takana olevia ajatuksia avaam seuraavissa alaluvuissa. Teosten materiaaleina on sekä pehmeitä, että kovia materiaaleja. Käsiyötekniikoina käytän teosten toteuttamisessa rakentelua, plastista työskentelyä, neulontaa, tuftausta, ompelua, metallintyöstöä ja kaakelointia.

7.1 Arjen muistot

Saako jo tulla sisään? -tekstiiliteos saa alkunsa kuvasta, jonka otan kotini eteisessä (kuva 2). Lapseni ojentaa minulle lumipaakkujen koristamat lapaset ulkoleikkien jälkeen. Lumipaakuissa ja lapasissa on sukupolvien yli ampaiseva informaation ja nostalgian dna. Yhtä lailla kuin oma jälkikasvuni nyt, minä itse, vanhempani ja isovanhempani sekä esivanhempani ovat kamppailleet lumileikeissään lumipaakkuja vastaan. Havainto on muistojen sivaltava.

Kuva 2. Lumikokkareita villalapasissa.

Teoksen lähtökohtana on hetkellisen kokemuksen ja muistojen lisäksi sekä sukupolvien väliset arkiset vastavoimat, että teoksissani toistuvasti esiintyvät sivukonfliktit: epävarmuus vastaan luottamus, epätoivo vastaan toivo ja epäonnistuminen vastaan onnistuminen. Teoksen esittämä pääkonflikti voisi lapsen näkökulmasta havaittuna olla: lumikokkareet pilaaivat leikit, jolloin lumi on vastavoima lapsen ja leikin välissä. Lapsi tarvitsee tilanteessa vanhemman apua, lumen kokkaroituminen hämmentää ja on vaikea tietää, mitä lapasille täytyisi tehdä. Sisään tullessa lumi sulaa kastellen lattiat ja tilanteessa lapsi on lumen ja vanhempiensa armoilla. Lumikokkareet ovat ulkoleikkien kannalta hankalat, mutta ne näyttävät myös hauskoilta. Pääkonflikti syvenee teosta tarkasteltaessa kokijan taustasta riippuviin sivukonflikteihin.

Toteutan teoksen käsin neulomalla ja kasvatan lapaset valtavaan kokoon, yli puolitoista metrisiksi. Lapasten koko on suhteessa niihin muistoihin, jotka hautaavat toiset muistot alleen. Miksi mieluummin muistaa lapsuudesta lumipaakut lapasissa kuin jonkun toisen muiston? Omasta lapsuudestani ei ole tallennettu valokuvaa lumipaakkujen kovettamista lapasista, mutta tallentamalla kuvaan lapseni lapaset saan ikään kuin talteen myös oman lapsuuteni muiston. Syntyy arjen luuppi sukupolvesta toiseen, nykyhetkestä menneisyyteen.

Pienet lapset kuvaavat usein piirroksissaan perheen tärkeän aikuisen suurempana kuin perheen muut jäsenet. Muuttamalla lapasten koon aikuisen ihmisen kokoiseksi käytän samaa ilmaisun logiikkaa. Lapsuus kasvaa merkitykseltään ja arvoltaan suuremmaksi kuin nykyhetki. Esineiden mittasuhteilla leikkittely tuottaa uusia ajatuslähtöjä ja on leikillinen, humoristinenkin esittämisen keino. Suurikokoinen teos muuttaa myös sitä katsovan aikuisen pieneksi, kuin lapseksi jälleen. Teoksen koko, aihe ja materiaali ruokkivat katsojan omia muistoja ja tekevät siitä samaan aikaan sekä henkilökohtaisemman että yhteisen.

Neulon lapaset lämpimän harmaan sävyisestä täysvillasta. Mittasuhteiden hahmottamiseen käytän aikuisen käteen sopivaksi neulomaani lapasta, valitsemani langasta testineulomiani tilkkuja, rullamittaa ja sohva. Sohvan ja testitiilkkujen avulla saan laskettua langanmenekin teokseen ja pystyn tilaamaan tarvitsemani määrään lankaa. Neulomisprosessi on työvaiheena matematiikkaan ja aiemmin hankittuun taitoon perustuva.

Prosessin aikana selviää, että lankaerän aiemman vyötteen tiedoista poiketen lanka ei olekaan huopuvaa. Kevyellä huovutuksella olisin estänyt neuloksen venymisen lapasiin tulevien lumikokkareiden painosta, joten joudun miettimään toteutukseen uuden ratkaisun. Päädyn ompelemaan neulottujen lapasten sisään harmaasta huovasta sisälapaset, jotka antavat lapasille muotoa ja estävät neuloksen venymisen ripustettaessa.

Neulon lapaset vaahterasta vuolemillani kahdenkymmenenviiden millimetrin puikoilla. Lapasten kooksi saan alkuperäisen suunnitelmani mukaisesti 1,60 metriä kertaa 0,60 metriä ja lankaa jää kahdeksastakymmenestä kerästä yli vain kaksi kerää. Ylijäämäkerien langan käytän lumikokkareiden lapsiin kiinnittämiseen.

Lumikokkareiden valmistaminen vaatii enemmän materiaalikokeiluja. Kokkareiden täytyy olla mahdollisimman kevyet, jottei teoksen paino kasva mahdottomaksi ripustusta ajatellen. Olen ajatellut lapaset ripustettavaksi tilaan katosta tai kattokiskoista roikkuen. Lumikokkareita varten teen vaahtomuoville kokeiluja huovuttamalla, sellu-liima-vesiseoksella, sellu-liima-vesi-tekolumiseoksella ja pumpuli-liima-vesiseoksella.

Lopulliset kokkareet muotoilen vaahtomuovista, jonka pinnoitan valkoisella lateksimaalilla. Kuivuneelle maalipinnalle liimaan vesi-liimaseoksella ensin sellun ja sitten pumpulin. Lateksimaali kovettaa vaahtomuovin pinnan ja estää vaahtomuovin kellertävän sävyn läpikuultamisen, sellu pehmentää saksien leikkausjäljet vaahtomuovipalojen pinnalta ja liimalla kovetettu pumpuli muodostaa varsinaisen pinnan.

Kolmiulotteinen teos vaatii ripustuksessa tilaa ympärilleen (kuva 3). Teoksen tulee näyttää joka puolelta yhtä hyvältä eikä se saa ryhmänäyttelyssä piilottaa muiden teoksia taakseen. Kaapelitehtaan Valssaamoon teos Saako jo tulla sisään ripustetaan melko keskelle näyttelysalin takaosaan katossa olevista ripustustangoista. Ripustuksessa alkuperäinen ajatus neljäpisteisestä siimaripustuksesta vaihtuu kokeilemisen kautta yhdellä köydellä ripustamiseksi ja teoksen pyöriminen estetään liittämällä lapaset läpikuultavalla siimalla toisiinsa.

Kuva 3. Saako jo tulla sisään (2021) näyttelytilassa Kaapelitehtaalla.

7.2 Arjen tarpeet ja rutiinit: ruoka

Aamupala, lounas, välipala, päivällinen ja iltapala, unettomuudesta kärsiville kenties pientä yöpalaa. Elämässä ravinnon tarve rytmittää arkisen vuorokauden tunnit. Perheessä kasvavat lapset tarvitsevat säännöllisesti ravintoa, kun aikuiset saattavat pärjätä tunteja kupillilla kahvia ja hätäisesti tekaistulla voileivällä. Ruoanlaitosta vetovastuussa olevan onkin hallittava arkiruoan valmistamisessa tehokkuus, taloudellisuus ja monipuolisuus.

Pandemia-aikana elämä on tihentynyt ja kutistunut kodin piiriin ilman matkan tai juhlan tuomaa vaihtelua. Elämä on tihentynyt paistinpannalla tirisevän rasvan, jääkaapin tyhjyydessä kajastavan valon ja uunista kohoavan palaneen ruoan käryyn. Jossain kaiken tuon ruoanlaittoon liittyvän arkityön ketjussa ostoslistalta ruokakauppaan, ruokakaupasta valmistamisen kautta pannulle pyörivän kehän sisällä yritän olla taiteellisen praktiikkani keskiössä. Ruokailuun ja sen suunnitteluun, hankintaan ja valmistamiseen jälkisiivouksineen liittyy runsas konfliktien ja jännitteiden sisältö. Ruokavaliokysymykset, ruoan eettisyys, ruoan valmistavat, ruoanlaittovuorot, ruoantähteet, säilytys ja tiskaus ovat rikas ja monitahoinen aiheiden piiri.

Kun kauppalappua kirjatessani kysyn, onko ruokatoiveita? Hän vastaa: kalapuikkoja. Kalapuikko, arjen kruunu. Nopea ja helppo valmistaa, helppo niellä. Ei ruotoja. Nopea ja helppo valmistaa, ei epäonnistumisen riskiä. Toiveruoka, varmasti syöty. Nopea ja helppo unohtaa uuniin ajatusten harhaillessa kuvataiteellisen prosessin syövereissä, palanut, ei syötävissä. Ravinnontarpeen herkkä kehä sulkeutuu. Jos vain tämän kerran yritin mennä sieltä missä aita on matalin, jos vain tämän kerran turvaudun ravitsemussuositusten nuhtelemaan puolivalmisteseeseen. Kalapuikon palamista voisi kuvata rangaistukseksi selkärangattomuudesta ruokaympyrän suosituksia vastaan.

Ruoanlaittoon liittyy onnistumisen ja epäonnistumisen välinen konflikti. Ruokaan liittyvät myös sukupolvien väliset ja ajalliset konfliktit. Ruoan valmistus on usein taistelua aikaa vastaan nälkäisten vatsojen kurniessa. Ajattelen kalapuikon palamisen uunissa syömäkeltotomaksi arjen herkkävireisyyden symbolina. Arjessa jo yhdessä viattomassa minuutissa voi tapahtua traaginen käänne, tasapainon murskaava epätoivon hetki.

Nopeaa arkiruokaa -teos saa alkunsa kotiarjen ja praktiikan yhdistämisestä, jolloin yritys tehdä liian monta asiaa samanaikaisesti aiheuttaa keskittymisen herpaantumista ja siitä seuraa epäsuotuisia tapahtumaketjuja. Yhdistän kaksi havaintoa, keittiössä koetut epätoivon hetket ja käsityökorista pilkistävän materiaalikokeilun tekstuuriin. Materiaalikokeilussa käytetty pellavalanka tuftaustekniikan muodostamin lankalenkein muistuttaa keittiössä kierreessä kypsennettyjen kalapuikkojen leivitettyä pintaa.

Toteutan kalapuikot tuftaamalla (kuva 4). Tuftaus on käsityötaiteen historiassa ryijynsolmintaa harjoittaneessa Suomessa vähemmän käytetty käsityötekniikka. Maailmalta vasta viime vuosina Suomeenkin rantautuneessa tekniikassa tuftausneulalla lyödään lankaa kehukseen kiristetylle kankaalle. Kankaan nurjalle puolelle muodostuu lenkki ja työskentelypuolelle lankapistoja tekijän käsialan mukaan. Teoksen käyttötarkoituksen mukaan kumpi vain työn puolista voi olla päälle tuleva puoli. Nurjalle valittu puoli käsitellään esimerkiksi lateksilla, jottei työ pääse purkautumaan.

Kuva 4. Tuftaustekniikkaan tarvittavat välineet teokseen Nopeaa arkiruokaa (2021)

Tuftauksessa pohjakankaassa on hyvä olla tekokuitua mukana, jotta se kestää toistuvan tuftausneulalla iskemisen, eivätkä kudolangat katkea. Kudoksen tiheys tulee myös olla tuftausneulan kokoon nähden riittävän harvaa. Neulan paksuus määräytyy langan paksuuden mukaan. Pienen tuftatun työn voi valmistaa käsin tuftausneulalla, mutta suurikokoisiin töihin käytetään porakoneen näköistä tuftauslaitetta, joka on sähkökäyttöinen.

Kuten useimmiten, yksinkertaisenkin ajatuksen työstäminen on itselleni mitä monimutkaisin prosessi. Idean kypsyminen voi kestää päiviä, viikkoja, jopa vuosia. Opinnäytetyöprosessi on paineistava aikatauluineen ja ajatusten on kiteytyttävä aikaan sidotusti. Arjessani ajatusten kypsyminen on vielä hallitsemattomampaa kuin ruoan kypsäntäminen. Voin rakentaa teoksen ideaa ajattelemalla, piirtämällä luonnoksia, lajittelemalla materiaaleja, lukemalla

artikkeleita, tuijottelemalla ikkunasta, hääremällä keittiössä, unohtamalla uudestaan ja uudestaan kalapuikot uuniin.

Kalapuikon värisestä langasta työstetty kalapuikon toisinto tuntuu liian kevyeltä ajatukselta teokseksi asti. Mihin kalapuikot liittyvät? Mitä kalapuikkojen palaminen merkitsee? Millainen arjen kuva kalapuikosta syntyy? Minkä kokoisia kalapuikot ovat? Miten kalapuikot rytmittyvät uunipellille? Sisällöllisen kypsyttelyn lisäksi praktiikkaan liittyy teknisten asioiden ratkaisua ajatellen ja kokeillen: miten leivinpaperin voi valmistaa tekstiilitaitteen keinoin? Miten tasotyöskentelyyn tarkoitettulla tuftaus -tekniikalla voi tehdä kolmiulotteisen kappaleen? Kuinka pitkät lankalenkit toimivat tekstuurina? Valitsenko pehmeää vai kovaa lankaa, kiiltävää vai himmeää? Leikkaanko tuftatessa syntyneet lankalenkit auki vai jätänkö ne lenkeiksi?

Luonnostelen okran värissä työstettyä tekstiiliveistosta kalapuikosta työnimellä Arjen kruunu tai Ylistetty olkoon. Hakeudun materiaaliostoksille, sillä kalapuikon väristä lankaa on vain sattumanvarainen kerän loppu varastoissani. Ja niin käy, kuten usein teosta suunniteltaessa: oikean väristä lankaa ei ole enää saatavilla. Lankakarttojen värit eivät ole ikuisia vaan vaihtelevat erän ja sesongin mukaan. Uusi vastoinikäyminen pakottaa ajatukset uusille poluille. Keittiön hiiltyneet kalapuikot alkavat piirtyä lankakaupan hiilenmustan langan kanssa teokseksi (kuva 5).

Kuva 5. Tuftaten toteutettu teos Nopeaa arkiruokaa (2021) gallerian seinällä.

Uunipelti teoksessa on vanha, vaikkei isoäidin aikaan tainnut valmisruokia ollakaan. Valmisruokia tai ei, yhtä lailla isoäideissä on varmasti niitä, joille ei ruoanlaitto ottanut sujuakseen. Taidottomuus ruoanlaitossa on taatusti ollut edeltäville sukupolville hankalampi asia kuin nyky maailmassa eläville. Kalapuikoista uusavuttomien ruokalajina ja uunipellin iästä syntyy ristiriitaisia sävyjä teokseen.

Leivinpaperin toteutan ohuesta beigen sävyisestä puuvillasta, jonka käsittelen mehiläisvahalla puolikovaksi. Haluan, että teos ripustetaan seinälle, kuin taulu ikään. Sommittelun pohjalta mittaan ja merkitsen uunipeltiin kalapuikkojen paikat ja poraan peltiin reiät kalapuikkojen kiinnittämistä varten. Viilaan reiät siisteiksi ja kiinnitän poraamistani rei'istä ommellen kalapuikot ja vahatun, leivinpaperia esittävän kankaan uunipellille.

Palaneessa kalapuikossa yhdistyvät epätoivo, herkkävireisen arjen hallinnan menettämisen kuvaus ja teokseksi asti toteutettuna ilkeäkurisuus. Tekstiiliteoksena hiiltynyt kalapuikko nousee arjen keulakuvaksi. Samaan aikaan juoksemme arjen oravanpyörässä, jossa arkea ei voi paeta ja aika loppuu.

7.3 Arjen tarpeet: siivous

Ihmisestä irtoaa elinympäristönsä karvoja, hiuksia, ihoa ja muuta epämääräistä irtotöhkää. Sängynalus vuorautuu pölymatolla, sohvanpäällys hiuksilla ja viemäri saippuaan ja irtoliikaan kietoutuneella karvatukoksella. Elinympäristö täyttyy vastenmielisinä koettavista ihmisen likajäljistä, joita vastaan suoritetaan toistuvaa ennaltaehkäisevää ja poistavaa toimintaa. Imuroidemme, pesemme, pyyhimme, noukimme, nypimme ja kaivelemme elinympäristöämme puhtaammaksi rutiininomaisina suorituksina.

Arjen hiljainen ja näkymätön uurastus tulee näkyväksi vasta, kun kodin arkityö jää tekemättä. Työelämän kiireet, sairastamisen aiheuttama heikkous tai arjenhallintataitojen puutteet voivat päästää kaaoksen valloilleen. Tiskit lojuvat haisevina altaassaan, pölymatto peittelee tuolinalustat, pyykkivuori nostelee pyykkikorin kantta. Arki näyttäytyy väijäämättömästi eteemme vyöryvänä katastrofina, alituisena konfliktien sävyttäminä vaaroina ja jännitteinä.

Siivoaminen ja siihen liittyvä vastuunjakaminen lienevät kodeissa yleisiä arkisten konfliktien aiheuttajia. Teoksissani pyrin lähestymään aihetta uudesta tulokulmasta, tekemättömistä töistä syyttelyn sijaan kuvaan arjen vastavoimia, kuten: onnistuminen vastaan epäonnistuminen, likainen vastaan puhdas tai turvallinen vastaan arvaamaton. Opinnäytteessäni käsittelen kodin puhtauteen liittyviä konflikteja kahdessa teoksessani Suortuva ja Saumat, joista suortuva on installoituva kaksiosainen teos.

On helppo sokeutua omille likäjäljilleen, mutta toisen ihmisen jäljet hiuksena voileivällämme tai tukoksena viemärissämme herättävät meissä inhon väreitä. Kylpyhuoneen viemäristä irrotettu hiustukko on epämiellyttävä ja irrotusprosessi voi aiheuttaa yökkäilyä ja irvistelyä tehtävää suorittavalle. Pohdin, minkälainen hius on tukoksen vastavoima tai minkälainen hius herättää positiivisia tunteita. Mikäli viemärin kerrostuma on iljettävä, mikä on sen vastakohta?

Onko ihmiskehossa mitään pehmeämpää tai untuvaisempaa, kuin pienen lapsen hius? Lapselta muistoksi leikattu silkkinen hiussuortuva säilötään päiväkirjan väliin silloin tällöin hellämielisenä siveltäväksi. Rakkaudella katkaistu ja huolellisesti säilötty muisto, hiussuortuva, voi kuitenkin muuttua epämiellyttäväksi vieraan ihmisen kokemana, kuten toisen ihmisen jäämistöä kuvaavassa Elina Talvensaaren dokumentissa.

Elina Talvensaari pitelee dokumentissaan Neiti Aika (2019) asuntokaupan mukana tulleen jäämistöön säilöttyjä paksuja saparoita. Siinä missä oman lapsen hius tuntuu tärkeältä muistolta säilytettäväksi, Talvensaaren pitelemät kuolleen ihmisen saporot kylmäävät katsojaa jopa ruudun toiselle puolelle. Teokseeni tulkitsema hiussuortuva on välimuoto untuvaisesta ja Neiti Aika -dokumentissa nähtyjen jo isomman lapsen saporoiden väliltä. Teokseni hiussuortuva ei ole enää ihan pienen lapsen, muttei aikuisenkaan.

Hiukset tukkivat viemärin ja leikataan latvat ovat esittämäni toisiinsa rinnastuva pääkonflikti teoksessani Suortuva. Viemärin siivilän tukkiva hiussuortuva ja lapselta muistoksi leikattu hiussuortuva rinnastuvat toisiinsa, jolloin tekstiilitaiteen keinoilla kuvaan hyvän ja pahan taistelun, klassisen elokuvakerronnallisen konfliktin. Viemäri edustaa teoksessa pahaa, haisevaa, vastenmielistä, tunkeilevaa ja hiussuortuva viatonta, puhdasta ja vaaratonta. Kuitenkin samaan aikaan sekä viemärin tukos että hiussuortuva ovat samaa hiusta, eli teoksessani mohairvillaa ja polyesteriä.

Siivilän muotoilen polymeerimassasta, jonka uunissa kovettamisen jälkeen siistin struktuuripastalla. Hiomisen jälkeen pintakäsittelen sen mattapintaisella kalkkimaalilla, jonka sävyn sekoitan itse. Maalipinnan vanhennan pronssivahalla ja viimeistelen pintakäsittelyn sävyttömällä mattavahalla. Ajatukseni on, ettei likainen siivilä voi näyttää uudelta ja kiiltävältä. Suortuvat eli hiukset työstän mohairvillasta, joka on polyesteripohjaista. Valitsen mohairin sen hiuksia muistuttavien ominaisuuksien vuoksi. Mohairia pystyy tupeeraamaan kuten oikeaakin hiusta ja käsittely saa langan näyttämään enemmän hiukselta.

Teos on tilallinen (kuva 6). Tukkeutunut viemärin siivilä ripustetaan katosta siimoilla leijuvasti ja rusetilla sidottu hiussuortuva ripustetaan seinälle hieman korkeammalle kuin viemärin siivilä. Tukeutunut siivilä on ripustettava sellaiseen korkeuteen, josta katsoja voi nähdä sen ylhäältä päin. Muuten teoksesta ei ymmärrä, mitä se esittää. Hiussuortuvan paikka

seinällä ja sen etäisyys viemärin siivilästä on määriteltävä siten, että useasta kulmasta katsottuna osat rinnastuvat toisiinsa ja ne ovat nähtävissä samanaikaisesti visuaalisesti tasapainoisena kokonaisuutena toisiinsa yhdistyen.

Kuva 6. Yleiskuva ja lähikuva teoksesta Suortuva (2021)

Totesin aiemmin, että koti on ihmisen turva ja suoja. Mihin tahansa paikkaan liittyy kuitenkin lukematon määrä muita eletystä elämästä kerrostuvia merkityksiä, kuten perheiden sisään jääviä salaisuuksia (Nikkinen 2007, 260). Kertyneet merkitykset ovat hiljaista tietoa, jota avasin luvussa 5.

Suortuva -teoksen lisäksi käsittelen kodin puhtautta teoksessa, joka on uhkakuvia. Lähtökohdani Saumat-nimiselle teokselle on uhkaava pääkonflikti: koti homehtuu. Konfliktissa koti edustaa turvaa ja home uhkaa, arvaamatonta ja hallitsematonta. Kylpyhuoneessa

pinnat voivat homehtua ja kodin rakenteellisista vioista johtuen myös muissa tiloissa. Onko fyysinen ja vertauskuvallisesti henkinen home arjen suurin uhka?

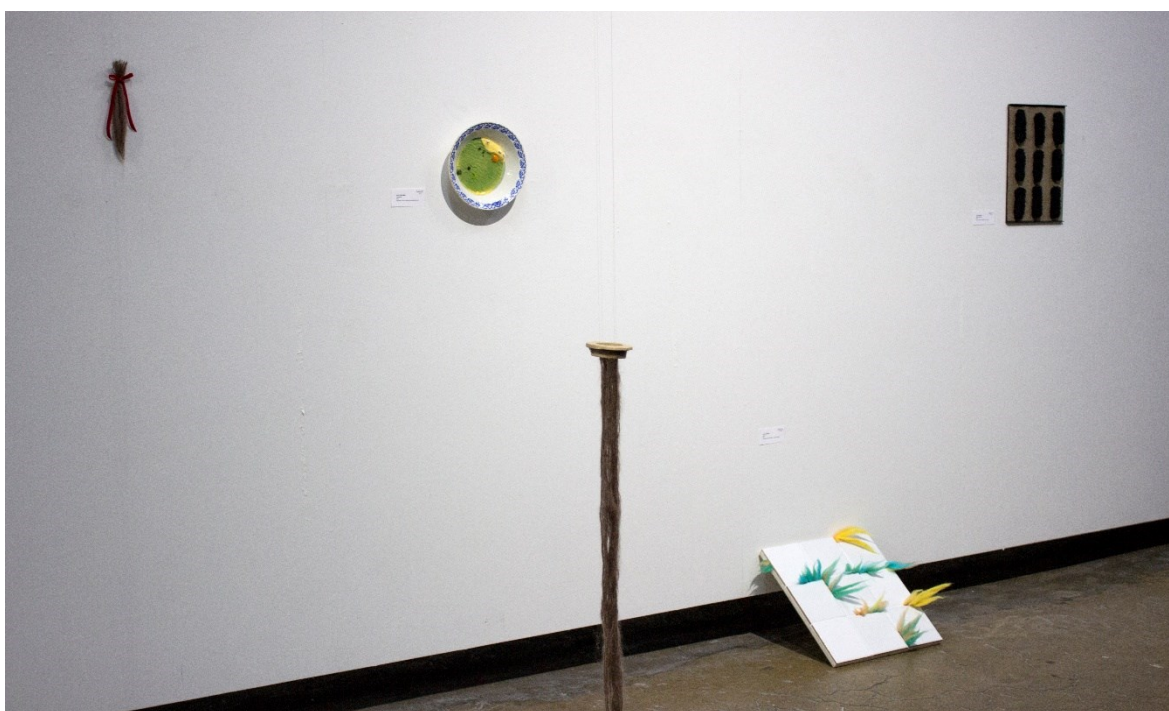
Saumateokseen (kuva 7) kaakeloin kaakeliliimaa käyttäen 9 valkoista 15x15 senttimetrin keramiikkalaattaa 150 millimetriä paksulle mäntyvanerille. Saumat kohdistan silmämääräisesti, jotta lopputulos ei ole liian teollisen näköinen tai jäykkä. Saumaan kaakelien välit valkoisella saumalaastilla kaakelille kaakelikynällä merkitsemieni luonnosten mukaan. Kokonaisuudessaan teoksesta tulee 460x460 millimetrin kokoinen ja 250 millimetriä paksu. Tässä työvaiheessa se voisi olla rautakaupassa esillä oleva kaakeloitu laattamalli.

Kuva 7. Saumat (2021) ripustettuna seinän ja lattian väliin kolmiulotteisuuden korostamiseksi.

Saumaamattomiin kohtiin liimaan lateksilla keltaista, mintunvihreää ja turkoosia mohairvilla tupsuiksi. Kampaan mohairtupsut pystyyn, jolloin ne muistuttavat etäisesti värillistä suovillaa. Teoksessa värilliset mohairvillat ilakoivat vastakonfliktina kodin hallitulle siisteydelle. Keittiön tai kylpyhuoneen seinälaatoitusta mukailevalla puhtaan valkoisella kaakeloidulla pinnalla villat kuvaavat teoksessani hometta.

Opinnäytetyönäyttelyssä (kuva 8) Kaapelitehtaan Valssaamossa teoksen ripustussuunnitelma muuttuu tavanomaisesta seinäriputuksesta lattianrajaan seinän ja lattian väliin aseteluksi, jolloin valot pääsevät varjojen kanssa piirtämään sen kolmiulotteisemmaksi. Syntyy vaikutelma seinältä pudonneesta kappaleesta ja homeen tai muun arvaamattoman teoksessa kuvatun muuttujan tuhovoima vaikuttaa kasvavan ripustuksen ansiosta. Teoksen ripustus synnyttää teokseen uusia mahdollisuuksia tulkita teoksen konflikteja, sillä se rikkoo huoneen linjoja sijaiten totuttuun suhteutettuna väärässä paikassa. Teos ei ole seinällä, eikä lattialla, vaan välitilassa. Ikään kuin jotakin olisi tapahtunut tai jotakin olisi tapahtumassa ja tästä syntyy uusi vastavoima teoksen tulkitsemiseen.

Kuva 8. Valmiiden teosten installointi Kaapelitehtaan Valssaamo-galleriaan

7.4 Arjen vastakohtana loma

Talokaupan mukana olen saanut menneiden asukkaiden tontille hautaaman jäämistön. Pihalleni on kätkeytyneenä sukupolvien tarinat, on kenkiä, dynamiittia, astioiden sirpaleita ja erilaisia maatyökaluja jäänteitä. Olen lajitellut löytöjäni arkea täyttävän remonttiurakan ohessa varastoon lähinnä materiaalin mukaan. Ulkorakennuksista olen järjestellyt tuntemattomien ihmisten valokuvia, kirjeenvaihtoa, päiväkirjoja ja moneen kertaan parsittuja vaatekertoja. Lopulta keskityn astiansirpaleisiin, sillä ne ovat opinnäytetyön arkiaiheeseen sopivaa arjen materiaalia.

Pestessäni ja lajitellessani löytämiäni ja säilömiäni astioiden sirpaleita hahmottelen mielessäni teoksia, joihin materiaali sopisi käytettäväksi. Pesualtaassa keramiikanpaloista paljastuu vanhoja tehtaiden leimoja ja kuva-aiheita, osa paloista on värjäytynyt halkeamistaan maan ja mullan värisiksi. Suurin osa kokoelmasta on pelkkää keramiikkamursketta, mutta joukossa on myös muutama isompi kappale. Lajittelen sirpaleita kuten teen arjen toimintoja: siirrän lusikoita ja haarukoita tiskikoneesta astialokeroon, etsin parittomille sukille vastapareja. Viikkaan, silitän, järjestelen, lajittelen. Samalla ajatukset jäsentyvät ja järjestäytyvät päänsisäisissä kansioissaan. Merkitykset ja merkityksettömyydet asettuvat loogisiin ja epäloogisiin suhteisiinsa.

Materiaaleja lajitellessani pohdiskelen, onko ihmiselämä vain loputtomia arjen rutiineja ilman loman suomaa virkistymistä. Ajatusten harhaillessa sirpaleiden seassa olevan pohjattoman lautasen sininen reunaornamentti alkaa muistuttaa kreikkalaista Vitruviuksen kierukkaa (kuva 9). Lautasen reunalla oleva mullan tummentama hiushalkeama näyttää rantaan vievältä polulta. Mielikuvissani Kreikan talot kylpevät valkoisina auringossa turkoosin meren hohteessa. Tarkistan asian Googlen kuvahaulla ja totean mielikuvan melko oikeaksi.

Rikkinäinen esine, hapuileva tieto, kuvamuisto, makumuisto ja esineen käyttötarkoitus alkavat kiteytyä ideaksi. Lautanen on arkinen esine ja matka on arjesta irrallinen. Ruokailua arjessa sekä matkalla yhdistää molempien tapahtuminen useimmiten lautaselta.

Sirpaleiden seassa on myös iloisella ja värikkäällä kuva-aiheella koristellun lautasen kappaleet lapsuudestani. Kuva-aihe toimi lapsuudessa hyvänä kimmokkeena ja leikin elementtinä lautasta tyhjäksi syödessä. Leikin aamiaismuroja syödessäni rantaelämää ja maidossa uiskentelevat murot olivat lomailevia uimareita. Mutta minkälainen kuva-aihe innostaisi aikuista? Mitä ruoka-annoksen alta paljastuu, kun aikuinen kaappii mikroaaltouunissa hätäisesti lämmittämänsä aterian lautaseltaan? Yleensä ei mitään, vain keraamista valkoista pintaa. Mitä aikuisen lautaselta voisi paljastua? Mikä voisi olla aikuisen arjen pakotie?

Kuva 9. Astioita sirpaleina, etualalla pohjaton lautanen.

Arjen sietokyky näkyy yksilöillä erilaisina tarpeina. Osa ihmisistä sanoo tarvitsevansa matkustamista, vaikkei se hengissä pysymiseen liittyvä tarve suoranaisesti olekaan. Jos nuoruudessa itse matkustaminen ja matkalla olo on tarkoitus, voi keski-ikäiselle riittää iloksi pelkkä matkan ajatus. Matkan ajattelemisen voi rentouttaa, mutta kun ryhtyy ajattelemaan matkan toteuttamista kaikkine matkatavaroiden raahaamiseen ja aikuisine velvollisuuksineen, muista huolehtien uusissa ennakoimattomissa ympäristöissä, matkan rentouttava ajatus katoaa. Matkan ajattelu on pakotie arjen rutiineista, mutta ajatuksen syvyyttä on säädeltävä. Matkan ajatus toimii matkan metaforana, mutta liian pitkälle, jopa konkretian tasolle siirtyvä matkan ajattelu voi jopa riisua matkustamisen halun.

Matkan ajatus on symbolinen voitonmerkki. Keskellä arjen kaaosta voi hakea mielenrauhaa ajattelemalla matkaa, mutta vain mikrotason pakona hetkestä. Olla arkisotkun ja vaateiden keskeltä hetken jossain toisaalla, lempeän merituulen ulottuvissa haistelemassa eksoottisten keittiöiden tuoksua, syömässä toisten laittamaa ruokaa.

Seuraavaksi pohdin, minkälaisia ruokia syvältä lautaselta syödään. Yleensä keittoa. Keiton liemi on suolaista ja läpinäkyvää kuin merivesi. Merenpohja on hiekkaa, joka kohoaa rantaa kohden töyrääksi. Töyräällä auringon valossa hohtavat valkoiset rakennukset. Keitossa kelpuvat erilaiset kasvikset ja pippurit. Kuinka vähällä voi kertoa paljon, riittääkö lomakohteen

kuvaamiseksi hiekkaranta ja töyräällä nököttävä talo. Milloin keitto alkaa näyttää keitolta, tarvitaanko keiton kuvaamiseen perunanpaloja tai sipulisilppua.

On selvää, että voin tehdä lautaselle rakentuvan teoksen rantaelementit ja keiton lisukkeet polymeerimassasta, mutta miten valmistan liemen? Polymeerimassan kanssa voi käyttää hartsia, joten päädyn tekemään meriveden hartsivaluna. Minkä väristä liemen tulisi olla? Enemmän kuin keittoa vaiko kuin merivettä? Ovatko ranta ja keitto tasapainossa vai dominoiko toinen elementti? Mitä tunnelmaa tavoittelen? Miten teoksen kepeys säilyy? Pitkässä työskentelyprosessissa hitaita käsityön tekniikoita käyttäen voi olla vaikeaa pitää kiinni kietyneestä teosajatuksesta. Kirjalliset ja kuvalliset muistiinpanot prosessin aikana auttavat pitämään tavoitteen hallittavana.

Arki ja loma muodostavat vanhalle keittolautaselle rakentuvan teoksen Lomamatka pääkonfliktin eli vastavoimat (kuva 10). Valmiissa teoksessa ovat samaan aikaan toisaalla tuttu ja turvallinen arki, toisaalla houkuttelevat kaukomaat ja meriveden liplatus. Teoksessa yhdistyvät lapsuusmuistot aikuiseen arkeen ja velvollisuudet vastuineen virkistävään haaveiluun. Teos kuvaa myös sivukonflikteina laajempia kysymyksiä, kuten jäädäkö vai lähteä.

Kuva 10. Lomamatka (2021).

8 Päätelmät ja pohdinta

Aloittaessani opinnäytetyöprosessin, lukitsin ensimmäiseksi teosten päämateriaaliksi tekstiiliin ja taiteen lajiksi tekstiilitaiteen. Materiaalin rajaamisesta etenin aiheen valintaan ja valitsin tekstiiliteosteni aiheeksi arjen. Arki täsmentyi prosessin edetessä kotiarjeksi. Tulkinallisen lähestymistavan löytyminen oli prosessin haasteellisin osuus. Opinnäyteprosessiin kuuluvat teoskriitikot toimivat kipinäni elokuvateorian löytymiselle. Rajasin konfliktin käsitteen elokuvateoriasta lähestymistavakseni. Osa teoksistani oli jo tässä prosessin vaiheessa valmiina ja oivalsin konfliktiteorian yhteensopivuuden niihin. Leikkisyys työskentelyasenteena ja valmiissa teoksissa kulkee kevyesti esiin tuotuna halki prosessin.

Lähdin opinnäytteessäni tutkimaan, voiko kotiarjesta toteuttaa tekstiiliteoksia elokuvateoriaan pohjaavaa konflikti- eli vastavoimateoriaa hyödyntäen. Prosessiani motivoi halu löytää uusi suunta omaan taiteelliseen praktiikkaan. Päätelmäni on, että konfliktiteorian avulla tekstiiliteoksiin syntyy monitasoinen jännite, ikään kuin jotakin olisi juuri tapahtunut tai kohta tapahtumassa. Tekemäni havainnot taiteenlajien rajojen ylittämisestä voivat rohkaista myös muita avaamaan työskentelynsä uusille lähestymistavoille ja tätä kautta uusiutumaan tai kehittymään kuvataiteilijan ammatissa.

Prosessissa työskentelytekniikan, aiheen, taiteenlajien ja teorian yhdistäminen olivat palapelin kokoamista. Prosessi toteutui arjen keskellä eläen ilman selväpiirteisiä rajoja kotityön, opinnäyteprosessin ja taiteellisen työskentelyn välillä. Eli jatkuvana rajaylityksenä tehtävästä, tilanteesta ja kaaoksenhallinnasta toiseen. Työskentelyssäni teoksissa käyttämäni käsityötekniikat toimivat prosessin maadoittavana osuutena, jolloin ajatustyön tekeminen eteni kehon rauhoittuessa toistoon perustuvan käsityötekniikan äärelle.

Arjen ja elokuvateorian konfliktin käsitteen yhdistämisestä löytyi rikas lähestymistapojen aiheisto. Näkökulmaa vaihtamalla arki paljastaa loputtomasti uusia suuntia aiheen käsittelemiseen. Suunnitelmani ovat opinnäyteprosessin jälkeen jatkaa arkiaiheiden työstämistä yksityisnäyttelyksi, sillä prosessissa jäi monia teosaiheita ja materiaalikokeiluja aihioiksi. Varastoon kertyi myös arkiaiheeseen sopimattomia teosituja, joiden kehittelyä aion jatkaa teoksiksi ja pohtia niille sopivaa yhdistävää teemaa.

Elokuvateorian ja tekstiilitaiteen yhdistäminen sitoivat aiemman elokuva-alalla ja nykyisen osallistavan ja tekstiilitaiteen kentässä toimimisen osaltani jatkumoon. Samalla löysin kaipamani uuden lähestymistavan työskentelyyni. Elokuvateoriaan pohjaavan lähestymistavan ja tekstiilitaiteen yhdistämisessä praktiikassani seuraavaksi kiinnostavat sekä narratiivisuus että lajityypit. Pohdittuani konfliktiteoriaa, katseeni kääntyy ensimmäiseksi elokuvan lajeista tragikomediala kohti. Arki kun on monesti tragikomediala parhaimmillaan.

Lähteet

- Bacon, H. 2000. Audiovisuaalisen kerronnan teoria. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia 792. Helsinki: Suomen Elokuva-arkisto.
- Bergson, H. 2000. Nauru. Tutkimus komiikan merkityksestä. Helsinki: Loki-Kirjat.
- Hietanen, L. 2009. Tiistai-ilta (SIWA). Viitattu 28.1.2021. [http:// liisahietanen.squarespace.com](http://liisahietanen.squarespace.com)
- Haveri, M. 2016. Pehmeä taide -lankatekniikat kuvataideilmaisussa. Helsinki: Maahenki Oy.
- Huizinga, J. 1984. Leikkivä ihminen. Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.
- Kaikkonen, K. 2003. Niin kuin muuttolintusten tie. Viitattu 20.2.2021. <https://kaarinakaikkonen.fi/artworks>
- Kiviranta, M-T. 2007. Yhdeksän taiteilijaa. Porvoo: WSOY.
- Konttinen, R. 2010. Naiset taiteen rajoilla -naistaitelijat Suomessa 1800-luvulla. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Lukkarinen, L. 2008. Kierrätysmateriaalin käyttö nykytekstiilitaiteessa. Jyväskylä: Gummerus.
- Lönnqvist, B. (toim.) 2000. Arjen säikeet -aikakuvia arkielämään, sivilisaatioon ja kansankulttuuriin. Jyväskylä: Atena.
- Mäki, T. 2017. Taiteen tehtävä -esseitä. Helsinki: Into Kustannus Oy.
- Naukkarinen, O. 2011. Arjen estetiikka. Aalto-yliopiston julkaisusarja taide-muotoilu-arkkitehtuuri 1/2011. Helsinki: Aalto-yliopiston taideteollinen korkeakoulu.
- Rautio, P. 2017. Toisto ja sukupuoli. Taide 1/2017, 46–49.
- Sundsted, K. 2009. Kirjoita elokuvaksi. Helsinki: Kansanvalistusseura.
- Talvensaari, E. 2019. Neiti Aika. Dokumentti YLE Areena. 13.1.2021.
- Tieteen termipankki. 2014. Kirjallisuudentutkimus: konflikti. Luettu 4.3.2021. <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Kirjallisuudentutkimus:konflikti>.
- Tuominen, A. 2019. Naisen mitta? (sukan kantapää). Viitattu 18.3.2021. <https://www.anutuominen.fi/fi/teoksia/4/>

Vilkuna, J. & Laaksonen, T. 2017. Miesten käsitöitä. Teoksessa Kivilaakso A., Luutonen M., Marstio, L. (toim.) Itsetekemisen perinne -käsityöt elävänä kulttuuriperintönä. Helsinki: Museovirasto, 32.

Vacklin, A. & Rosenvall, J. & Nikkinen, A. 2007. Elokuvan runousoppia -käsikirjoittajan syventävät tiedot. Helsinki: LIKE.

Weil, S. 2007. Juurtuminen -Alkusoitto ihmisvelvollisuuksien julistukselle. Tampere: Eurooppalaisen filosofian seura ry.

Liitteet

Liite 1 Teoskuvat tekstiilitaiteilijoilta Liisa Hietanen, Kaarina Kaikkonen ja Anu Tuominen

Liite 1a. Liisa Hietanen: Tiistai-ilta (SIWA) (2009).

Liite 1b. Kaarina Kaikkonen: Niin kuin muuttolintusten tie (2003).

Liite 1c. Anu Tuominen: Naisen mitta? (sukan kantapäätä) (2019).